

Se mørkt på det.

Mørke hull, mørke krefter, mørkemenn, mørkredd. Om vi legger språkets innretninger til grunn, kommer det lite godt ut av mørket. Dermed får det sitt motstykke i lyset som alle gode tings mor.

At det er blitt nær umulig å oppdrive naturlig mørke noe sted på kloden, fremstår kanskje i en slik sammenheng som helt greit. Men naturen sier seg neppe enig. Kloden flommer over av en type kunstig lys som hverken er energieffektivt, miljøvennlig – eller slipper nattermørket til slik det én gang regjerte.

Det gir konkrete utslag: Havskilpadden finner ikke veien tilbake til havet etter hekking fordi den blir desorientert av kunstig belysning langs strendene, og trekkfugler som navigerer etter stjernene om natten, forvirres av de mange opplyste bygninger i urbane områder, og dør årlig i tusentall som konsekvens.

Da forskere la forekomstene av brystkreft i verden over satellittbilder av den opplyste Jorden, mente de å kunne se at kvinner som bor i nabolag med store mengder nattbelysning har større sjanse for å utvikle brystkreft, fordi slik eksponering av lys kan nedsette produksjonen av et viktig hormon som undertrykker svulstdannelser.

Om verdens astronomer og astrofysikere som vil studere en uforstyrret himmelhvelving, har kun en håndfull egnede steder igjen – med vernet mørke og egne lyslover.

Men for oss vanlige, dødelige – er det ikke komfortabelt å slippe det skumle, ugjennomtrengelige mørket, og ha det lyst og fint overalt? Tja, vi har kanskje ikke vondt av det vi ikke vet. Men antagelig er vi så utmattet og blendet av en lyssatt tilværelse, at vi har tapt av syne hva vi går glipp av uten naturlig mørke. Vi trekker mot lyset, det overordnede målet er å se mest mulig, best mulig; det er der vi finner svarene.

Ikke så for erkehertuginnen i tv-serien «Downton Abbey», som i sitt møte med et dunkelt elektrisk opplyst rom i 1912, reagerer ved brått å trekke viften sin opp foran øynene, og utbryter: «Det er jo rene lyskasteren.» Hvor på hun konkluderer: «Jeg kan ikke ha elektrisitet i huset. Da ville jeg ikke fått blind på øynene.»

Utsagnet fremstår selvsagt komisk 100 år etter, men gjør et godt poeng ut av hvordan kunstig lys virket på mennesket ved første møte: Overveldende og invaderende. Det forteller at vi kanskje glemmer å snu oss for å se hva som har gått tapt i lyset, der synet – som vet å ta oppmerksomheten fra våre andre sanser – har forrang.

Erna, min blinde grandtante, levde hele livet i ufrivillig mørke, tvunget til å utvikle sine andre sanser til det fulle. Da vi en gang satt sammen ved et gammelt spisestuebord, ga hun et godt eksempel på gledene disse sansene hadde gitt henne. Spisebordet var det samme hun hadde spist staselige søndagsmiddager ved som liten pike, og sterke minner kom tilbake til henne gjennom å kjenne utførlig under bordplaten på det massive tremøbelet, der hennes små barnefinger hadde slått ihjel tid mens de voksne pratet. Hver kvist eller uthevelse i treverket koblet henne til minneverdige øyeblikk i barndommen.

Den tyske organisasjonen *Dialogue in the dark* arrangerer turer gjennom spesialkonstruerte rom i stummende mørke, guidet av blinde, og legger opp til at opplevelsene, som trigger lukt, hørsel og berøringssansen, skal skape forståelse for blindes hverdag. Prosjektet *Moving beyond sight* blir en tankevekker for deltagerne, som – fri fra visuelle inntrykk – blir i stand til å forstå en verden vi seende går glipp av. Deltagerne erfarte at de ikke behøvde å frykte mørket – men tvert imot klarte å slappe av i det.

23. mars arrangeres Earth Hour for femte gang som internasjonalt arrangement. Målet er at flest mulig slukker lyset i én time mellom 20.30 og 21.30 over hele kloden. Fokuset er på strømsparing som klimatiltak, men *Earth Hour* gir også en unik mulighet, unnasluntrere til tross, til å oppleve et ellers tapt mørke.

Lyset er hissig på å skinne gjennom til oss. Verden vil ut og frem, ikke mørklegges. Vi trekkes mot lyset, men glemmer sannhetene som kanskje bare finnes i mørket, slik Christian Lysvåg filosoferer over i denne utgaven av *Aftenposten Innsikt*. Å se mørkt på tilværelsen kan ha sine fordeler.

Det er uansett lys i tunnelen.

Tine Skarland, redaktør

Aftenposten Innsikt, februar, nr. 2, 2013, 6. årgang. CGI-illustrasjon, basert på kart utarbeidet av NASA: OLE MARTIN OLAUSSEN

06 bidragsytere

08 øyeblikk

11 ajour

14 norge

14 Skolepolitikk » **Private skoler står i kø**

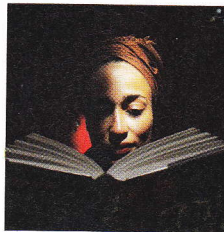
16 Asyl » Reiser Europa rundt før de søker asyl i Norge

18 europa

18 Tyskland » Bare starten på Merkel-æraen?

22 Russland » **«Du er funksjonshemmet, da du ikke fly!»** Eller kan du?

28 Russland » Tsjerkessernes tilbakekomst

32 asia

32 Mongolia » Stakkars, lille rike nasjon

42 Mongolia » **Jakten på Djengis Khan**

45 Japan » På vandring i Japans «selvmordssk

48 klima & miljø

48 Lysforurensning » Kampen for mørket

60 viten

60 Historie » Det skjedde i februar

61 Det historiske bildet » Robotenes tv-debut

62 Historie » **Presidenten alle ser opp til**

64 Historie » «Hvorfor Lincoln ikke frigjorde slavene»

66 Historie » Stemmerettsjubileet: Ikke uten ka

68 kultur & trender

68 Litteratur » En fri handling?

70 Litteratur » **Moderne klasserelasjoner under lupen**

72 Bokbransjen » Frykter bokhandeldød i 2013

74 Bokbransjen » Tror på USAs siste store kjede og nisjebokhandelen

75 Internett » Kongen av fildeling

76 Fototjenester » Instagramavleggerne

78 Film » Hollywoods gale geni

82 Film: karriereblikk » **Alfred Hitchcock – Mesternes mester**

84 Film » På feil sted til feil tid

87 Debatt: medier » En krise av gangen, takk!

90 agenda

90 Kalender » Det skjer i februar

